

'43 ruim vijf kilo per week), niet behoef te verbazen.

In de zwarte kleinhandel waren genotmiddelen als thee, koffie, sigaretten, sigaren en sterke dranken zeer gezocht. Volgens de door het CBS gepubliceerde gegevens liep de zwarte prijs van een ons thee (in de distributie, tot deze eindigde, 35 cent) van f 10 in april '42 op tot f 55 à f 60 in april '44, en van een kilo koffie (in de distributie, tot deze eindigde, van ca. f 1 tot ca. f 2,25) van f 50 à f 75 in april '42 tot f 400 à f 450 twee jaar later. Voor een pakje sigaretten dat in '44 officieel f 0,90 mocht kosten (merk 'Consi'), betaalde men zwart in april '43 ca. f 5, in april '44 ca. f 25. Voor sigaren van vooroorlogse kwaliteit die toen misschien vijftien cent gekost hadden, moest men in april '43 een rijksdaalder betalen, in april '44 gauw het dubbele. Een liter jenever (officiële prijs f 3,50) kostte in '42 op de zwarte markt ca. f 25, in '43 ca. f 70. Of men neme een simpel artikel als lucifers die ook al distributiegoed waren – officiële prijs voor een pak: vijftien cent, zwarte prijs in '43 f 3,50.

Naast artikelen waren ook bonnen en bonkaarten zwart te koop. Wij vermeldden al dat er op dit gebied tot in '43 een enorm aanbod was. Helaas zijn slechts weinig prijzen genoteerd – alleen bij A.J.A.C. van Delft vonden wij er enkele. Volgens zijn gegevens¹ moest men in Den Haag in april '42 voor een boterbon die recht gaf op de aankoop van een half pond boter (officiële prijs 65 cent) tussen de f 2,75 en f 3 betalen, zes maanden later ca. f 5, een jaar later (april '43) ca. f 8,50. 'Zwart' kostte een half pond boter toen in Den Haag ca. f 9,50. Voor een bonkaart-'algemeen' waarop men vier weken lang enkele belangrijke levensmiddelen kon aanschaffen, betaalde men volgens van Delft in april '42 in Den Haag f 25 tot f 38, zes maanden later f 35 tot f 45, een jaar later f 45 tot f 65 – wij nemen aan dat ook *die* prijs in de lente van '44 aanzienlijk hoger lag.

Denkt men nu terug aan de gegevens over de inkomens die wij in een vorige paragraaf vermeldden, dan is duidelijk dat het gros van de bevolking er niet aan kon denken, tot regelmatige aankopen op de zwarte markt over te gaan – daar waren de prijzen te hoog voor. Wij herinneren aan het Haagse onderzoek naar de acht-en-negentig gezinnen die in '43 per week aan een bedrag van f 7 extra gekomen waren door spaargelden op te nemen of huisraad te verkopen en die, blijkens het onderzoek, 45% meer aardappelen gekocht hadden dan waarop zij volgens de rantsoenering recht hadden. Hadden ze voor al die aardappelen de normale zwarte-markt-prijs moeten betalen, dan zou hun dat per week al f 3,60 extra gekost hebben; aan melk zouden zij per week f 1 extra hebben moeten betalen. Gaat men er van uit

¹ A. J. A. C. van Delft: *Zwarte handel*, p. 14, 18 en 24.